

Theoretical and Experimental Study of the Spatial Planning Document of Tehran¹

Arefeh Abdollahzade², Esmael Safarzadeh³

Received: 2021/09/02

Accepted: 2023/02/19

Abstract

Spatial planning programs at the national and regional levels are very helpful in achieving development, maintaining the balance of the regions and providing an operational framework for each province in order to implement national development strategies (of course, with full consideration of environmental considerations and regional capabilities). Among the country's spatial planning documents, the compilation, study, review and implementation of the Spatial planning document of Tehran province as the capital of the country, which also has administrative, political, economic, service, and commercial centers, is of significant importance. In this study, based on 1393 regional statistics, regional input-output coefficients for Tehran province are calculated based on the FLQ-RAS method. In this research, we seek to answer an important question: Do the key sections introduced in the Tehran province spatial planning document correspond to the key sections extracted from the regional data-output table? As a result, it is apparent that the key sections of the provincial Spatial planning document and the sections extracted in this study differ. Therefore, despite there being theoretical and practical shortcomings in Spatial planning in Iran, even if the province's Spatial planning is based on a document, if these differences are not taken into account, proper prioritization of economic activities will not take place, resulting in problems for the province.

Keywords: Key Sector, Tehran Province, Regional Input-Output, Spatial Document, Non Survey Method, Extraction.

JEL Classification: R15, R10, R50.

1 .DOI: 10.22051/IEDA.2023.37559.1296

2 M.Sc. Department of Economics, Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran. (arefeh.abdollahzadeh@gmail.com).

3. Assistant Professor, Department of Economics, Faculty of Social Sciences and Economics, Alzahra University, Tehran, Iran. (Corresponding Author). (e.safarzadeh@alzahra.ac.ir).

پروپوزیشن گاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقاله پژوهشی

مطالعه نظری و تجربی سند آمایش استان تهران^۱

عارفه عبداله‌زاده^۲ و اسماعیل صفرزاده^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۱/۳۰

چکیده

برنامه‌های آمایش سرزمین در سطوح ملی و منطقه‌ای، جهت دستیابی به توسعه، حفظ آراستگی و توازن منطقه‌ای و ارائه چهارچوب عملیاتی برای هر استان، در راستای تحقق راهبردهای توسعه ملی، با رعایت کامل ملاحظات زیست‌محیطی و توانمندی‌های مناطق، بسیار راهگشا است. در میان اسناد آمایشی کشور، تدوین، مطالعه، بررسی و اجرای سند آمایش استان تهران، به‌عنوان پایتخت کشور که مرکزیت اداری، سیاسی، اقتصادی، خدماتی، بازرگانی و نظامی نیز دارد، از اهمیت بالایی برخوردار است. در این مطالعه، جهت ارزیابی بخش اقتصادی سند آمایش استان تهران، با استفاده از آمارهای منطقه‌ای سال ۱۳۹۳، جدول داده - ستانده تک منطقه‌ای استان تهران با روش ترکیبی جدید FLQ-RAS محاسبه شده است. در این پژوهش، به‌دنبال پاسخگویی به یک سؤال اساسی هستیم: آیا بخش‌های کلیدی معرفی شده در سند آمایش استان تهران که با روش AFLQij محاسبه شده است، با بخش‌های کلیدی استخراج شده از جدول داده - ستانده منطقه‌ای مطابقت دارند؟ نتایج، حاکی از وجود تفاوت‌هایی میان بخش‌های کلیدی معرفی شده در سند آمایش استان با بخش‌های کلیدی استخراج شده در این پژوهش است؛ بنابراین، اگر برنامه‌های مدیریتی استان مبتنی بر سند آمایش استان تهران باشد، به جهت تفاوت‌های مزبور، هدفمند شدن فعالیت‌های اقتصادی و اولویت‌گذاری مناسب در تخصیص منابع محدود، صورت نخواهد گرفت و مشکلات ناشی از آن، همواره استان را تهدید خواهد کرد.

واژگان کلیدی: بخش کلیدی، استان تهران، داده - ستانده منطقه‌ای، سند آمایش، غیرآماري، حذف فرضی.

طبقه‌بندی موضوعی: R15, R10, R50.

۱. کد DOI مقاله: 10.22051/IEDA.2023.37559.1296
۲. کارشناس ارشد، گروه اقتصاد، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهرا، تهران، ایران. (arefeh.abdollahzadeh@gmail.com)
۳. استادیار، گروه اقتصاد، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهرا، تهران، ایران. (نویسنده مسئول). (e.safarzadeh@alzahra.ac.ir)

مقدمه

در برنامه آمایش سرزمین، هدف اصلی توزیع فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی، و جمعیتی در فضای تعریف شده است. آمایش سرزمین به معنی بهترین توزیع جمعیت و فعالیت، به منظور بهره‌برداری بهینه از امکانات است و در همین راستا، از سه علم اقتصاد، جغرافیا و جامعه‌شناسی، بهره بسیار می‌گیرد.

ایران بیش از هفت دهه، سابقه برنامه‌ریزی در سطح ملی، و پنج دهه در آمایش سرزمین و برنامه‌ریزی منطقه‌ای دارد. برنامه‌ریزی منطقه‌ای تاکنون سه بار، دهه پنجاه (برنامه سیتران)، دهه هفتاد (آمایش سرزمین ۱۳۷۶) و دهه نود (برنامه ششم توسعه اقتصادی ۱۳۹۵)، به طور جدی در قالب برنامه آمایش سرزمین به عنوان بخشی از برنامه‌ریزی ملی مورد توجه قرار داشته است.

تجربیات فوق، با فراز و نشیب‌های زیادی همراه بوده است و آخرین تلاش به تهیه برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۹۶-۱۴۰۰) مربوط است که بر اساس ماده ۲۶ قانون برنامه ششم، مقرر گردید در طول سال اول اجرای قانون برنامه، سند آمایش سرزمین برای کلیه استان‌ها از جمله استان تهران تهیه شود (قانون برنامه ششم ۱۳۹۵).

در همین راستا، دفاتر برنامه‌ریزی استان‌ها اقدام به تهیه برنامه آمایش سرزمین استانی نمودند. در واقع آمایش سرزمین، زیربنای سازماندهی توسعه منطقه‌ای بوده و ابزار اصلی برنامه‌ریزی منطقه‌ای به حساب می‌آید که براساس آن، هر منطقه‌ای، متناسب با قابلیت‌ها و نیازهای خود، از طیف مناسبی از فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی، به عنوان فعالیت‌های کلیدی برخوردار می‌شود.

شناسایی بخش‌ها یا فعالیت‌های کلیدی منطقه در برنامه توسعه منطقه‌ای، یکی از ابزارهای جهت‌دهی سرمایه‌گذاری و اشتغال منطقه به حساب می‌آید و از نظر اقتصادی، اهمیت بسیار زیادی بر رشد و توسعه منطقه دارد. شناسایی بخش‌های کلیدی در منطقه، نیازمند روش شناسی مناسب و دقیق است و یکی از روش‌های تعیین بخش کلیدی در سطح ملی و منطقه‌ای، الگوهای مبتنی بر جدول داده - ستانده است.

در این راستا، هدف اصلی مقاله، شناسایی بخش‌های کلیدی استان تهران است. بدین منظور، ابتدا جدول داده - ستانده استان تهران با روش ترکیبی FLQ-RAS برای سال ۱۳۹۳ محاسبه، و به عنوان پایه‌ای برای مقایسه و ارزیابی بخش‌های کلیدی و برخی شاخص‌های با اهمیت منطقه، مورد استفاده قرار می‌گیرد. بخش‌های کلیدی استان، به روش حذف فرضی، شناسایی و نتایج، با روش تعیین بخش کلیدی راسموسن در سند آمایش مقایسه می‌گردد.

جهت دستیابی به هدف فوق، سازماندهی مقاله، بدین قرار است: پس از مقدمه، مبانی نظری و مروری بر ادبیات موضوع مورد بررسی قرار می‌گیرد. در ادامه، روش شناسی محاسبه جدول داده - ستانده منطقه‌ای و تعیین بخش‌های کلیدی به دو روش سنتی و حذف فرضی، مورد بحث قرار می‌گیرد. تحلیل نتایج به دست آمده، بخش چهارم مقاله را به خود اختصاص می‌دهد و نتیجه‌گیری، آخرین بخش مقاله است.

مبانی نظری و مروری بر ادبیات موضوع

مبانی نظری

آمایش سرزمین، عبارت است از برنامه‌ریزی و سازمان دادن نحوه اشغال فضا و تعیین محل سکونت انسان‌ها و محل فعالیت‌ها و تجهیزات و همچنین کنش‌های بین عوامل گوناگون نظام اجتماعی-اقتصادی (شریف‌زادگان و رضوی دهکردی، ۱۳۸۹).

به‌طور کلی، آمایش سرزمین، عبارت است از: تنظیم رابطه بین انسان، سرزمین و فعالیت‌های انسان در سرزمین به منظور بهره‌برداری درخور و پایدار از جمیع امکانات انسانی و فضایی سرزمین، در جهت بهبود وضعیت مادی و معنوی اجتماع در طول زمان. وجه تمایز برنامه‌ریزی فضایی با آمایش سرزمین، این است که، برنامه‌ریزی فضایی ساماندهی فعالیت‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی در فضا با هدف حصول بالاترین کارایی مطرح می‌شود، در حالی که آمایش به ساماندهی فعالیت‌های مختلف در فضا به منظور نیل به بهینه نمودن روابط انسان، فضا و فعالیت‌ها می‌پردازد.

درسال‌های اخیر، با توجه به تحولات اساسی در مورد مفهوم فضا، مفاهیم مربوط به آمایش سرزمین نیز دگرگون شده است. بسط مفهوم فضا که عمدتاً در یک دهه اخیر و از جمله در تداوم کارهای "مانوتل کاستلز"^۱ و "دیوید هاروی"^۲، صورت گرفته است، باعث شده، مفهوم ایستایی خود را -که حفاظت محیط‌زیست برای بیش از یک دهه به آن داده بود- از دست داده و امروز مفهوم پویایی باید؛ بدین معنا که فضا را می‌توان تولید و مبادله کرد و از تولید و مبادله آن، ارزش افزوده به دست آورد.

آمایش سرزمین، از نظریه‌های مختلفی همچون قطب رشد، نظریه توسعه فضایی، عدالت فضایی، رشد و بهره‌وری، نظریه زیست منطقه‌گرایی و عدم تمرکز توزیع مکانی فعالیت‌ها بهره می‌گیرد؛ و به اهداف توسعه منطقه‌ای، طراحی مطلوب سکونتگاه‌های انسانی، نظام متعادل شهر و روستا و فعالیت‌های همگن اقتصادی-اجتماعی توجه دارد.

با توجه به فلسفه سیاسی و ایدئولوژی حاکم بر هر کشوری، توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و سازماندهی فضا و آمایش سرزمین آن کشور رقم می‌خورد (پاپلی یزدی، ۱۳۸۳).

گوناگونی طرح‌های فضایی، برنامه‌ریزی فضایی (یعنی برنامه‌ریزی‌هایی که سر و کار آنها با سرزمین، فضا یا جغرافیا است)، در سراسر جهان عمومیت دارد؛ و این عمومیت، به معنای شکل و محتوای یکسان نیست. علاوه بر ویژگی مشترک این برنامه‌ها یعنی فضایی بودن، این برنامه‌ریزی‌ها در جوامع گوناگون، به دلایل تجربه تاریخی متفاوت، نوع حکومت، میزان توسعه‌یافتگی، دیدگاه‌های سیاسی و تفاوت‌های جغرافیایی، شکل متفاوتی به خود گرفته است (توفیق، ۱۳۸۴).

از منظر اقتصادی نیز، با توجه به ضرورت وجود برنامه‌ریزی منطقه‌ای در کشورهای مختلف بویژه کشورهای درحال توسعه که عمدتاً درگیر مشکلاتی نظیر فقر، رکود اقتصادی، سطح اشتغال پایین و ناقص، تورم بالا و نوسانات سطح قیمت‌ها هستند، به مدل‌هایی نیاز است که بتوان براساس آن، برنامه‌های اقتصادی

1. Manuel Castells
2. David Harvey

را تهیه و تنظیم نمود؛ لذا می‌توان الگوهای مبتنی بر جدول داده - ستانده را به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای تجزیه و تحلیل فعالیت‌های اقتصادی به حساب آورد.

از الگوهای مبتنی بر جداول داده - ستانده، که به‌عنوان یک روش شناسی مناسب، نحوه ارتباط و تعامل متقابل فعالیت‌های گوناگون اقتصادی در درون یک سیستم اقتصادی را با جزئیات کامل و در سطح فعالیت‌های اقتصادی بیان می‌کند و یکی از مهم‌ترین کاربردهای آن، تعیین بخش‌های کلیدی است، می‌توان استفاده نمود.

موضوع شناسایی بخش‌های کلیدی، از دهه ۱۹۵۰ میلادی توسط هیرشمن وارد ادبیات اقتصادی شد. طبق نظریه رشد غیرمتوازن که وی آن را مطرح کرد، در کشورهای درحال توسعه که با کمبود منابع مواجه هستند، بخش‌هایی باید در اولویت سرمایه‌گذاری قرار گیرند که از توان بیشتری در ایجاد رشد در کل اقتصاد برخوردار باشند و به‌علاوه، از طریق زنجیره‌های تولید، منافع این سرمایه‌گذاری‌ها را به سایر بخش‌ها نیز منتقل نمایند. بنابراین، لازمه به حداکثر رساندن رشد اقتصادی، سرمایه‌گذاری هرچه بیشتر در بخش‌های کلیدی است. با این حال، شناسایی بخش‌های کلیدی، صرفاً محدود به شرایط کمبود منابع نیست. تدوین برنامه‌های توسعه، سیاست‌های صنعتی، سیاست‌های تجاری، قوانین و مقررات تولید و ... همگی نیازمند تحلیلی جامع از عملکرد بخش‌های اقتصادی و تنیدگی‌های موجود هستند و بدون برخورداری از ویژگی مذکور، فاقد قدرت اثرگذاری بالا خواهند بود.

بررسی اجمالی ادبیات دهه ۱۹۵۰ میلادی به بعد در جهان، نشان می‌دهد که پژوهشگران متناسب با تغییرات اقتصاد جهانی و به تبع آن تغییرات ساختاری در سطح ملی و منطقه‌ای و ظهور بخش‌های جدید مانند بخش فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT)، روش‌ها و معیارهای مختلف را در سنجش اهمیت بخش‌های اقتصادی و شناسایی بخش‌های کلیدی مورد استفاده قرار داده‌اند (بانوئی و همکاران، ۱۳۸۸). بنابراین، به‌رغم اتفاق نظر اساسی در مورد اهمیت شناسایی بخش‌هایی که بیشترین تأثیر را بر اقتصاد دارند، توافق کلی در مورد راه‌های تعیین بخش‌های کلیدی وجود ندارد و روش‌های متعددی معرفی شده است؛ که کاربست هریک از این روش‌ها، تصویر متفاوتی از عملکرد بخش‌های اقتصادی به دست می‌دهد (صادقی و عبداللهی، ۱۳۹۴).

پیشینه پژوهش

هدف از پژوهش حاضر، ارزیابی بخش اقتصادی سند آمایش استان تهران با ابزار جدول داده - ستانده منطقه‌ای است؛ لذا در این قسمت، نخست مروری بر تاریخچه آمایش سرزمین خواهیم داشت و سپس، به بررسی مطالعات داخلی و خارجی انجام شده پیرامون ارزیابی سند آمایش مناطق مختلف می‌پردازیم.

تاریخچه آمایش سرزمین

واژه آمایش سرزمین در پایان جنگ جهانی دوم رایج شد؛ ولی اندیشه و اجرای آن، بسیار قدیمی‌تر از این مقطع تاریخی است. به‌طورکلی، اندیشه معاصر آمایش، از سال‌های ۱۹۳۰ در مناطق مختلف جهان

شکل گرفت. نخستین بار "کلودیوس پتی"^۱ وزیر بازسازی و مسکن فرانسه در دهه ۱۹۴۰، آن را به کار برده است.

عده‌ای دیگر، سازمان عمران «دره تنسی» را نخستین کوشش نوین برنامه‌ریزی منطقه‌ای و آمایش سرزمین می‌دانند که به‌دنبال نامه کینز به رئیس جمهور وقت آمریکا در دهه ۱۹۳۰ برای مهار بحران سال ۱۹۲۹، به‌وسیله دولت آمریکا تأسیس شد.

در این راستا، انگلستان به‌نفع مناطق سیاه (یعنی حوزه‌های معدنی دچار بحران) و ایتالیا به‌نفع قسمت جنوب شبه جزیره ایتالیا به سیاست منطقه‌ای متوسل شدند.

در فرانسه نیز به دلیل مکان‌یابی و توزیع فعالیت‌ها تحت تأثیر اوضاع طبیعی، برخی مناطق، بیش از مناطق دیگر، از توسعه صنعتی سود جسته بودند و از این رو، سیاست تفلیق دوگانه‌ای برای رفع ازدحام پاریس و کشاندن فعالیت‌های جدید به مناطق محروم‌تر مطرح شده بود. با این اوصاف، ویژگی‌های سرزمین با تحقیقات ون تونن^۲ آغاز شد و به همین دلیل، او را پدر اقتصاد فضایی می‌دانند (فرجی‌راد و کاظمیان ۱۳۹۱).

تاریخچه آمایش سرزمین در ایران نیز علاوه بر گزارش مسأله افزایش جمعیت تهران که در سال ۱۳۴۵، در مؤسسه مطالعات و تحقیقات دانشگاه تهران انجام شد، به سازمان عمران دشت مغان در برنامه اول پیش از انقلاب اسلامی برمی‌گردد؛ که در پایان برنامه چهارم، براساس مطالعات منطقه‌ای، مقرر شد که برنامه عمرانی پنجم بر مبنای برنامه‌ریزی منطقه‌ای و آمایش سرزمین تنظیم شود و مطالعات اولیه آن توسط مشاورین داخلی و خارجی از جمله مهندسان مشاور «ستیران» انجام گردید. بدین منظور، ایران به یازده منطقه برنامه‌ریزی تقسیم و در هر منطقه، یک دفتر برنامه‌ریزی در سطح منطقه تأسیس شد (بختیاری و بخشی، ۱۳۹۳).

پیشینه پژوهش

پیشینه پژوهش شامل مطالعات داخلی و خارجی است که ابتدا به مطالعات داخلی می‌پردازیم. مطالعات داخلی در دو بخش ارائه شده است؛ نخست مطالعاتی که به ارزیابی برنامه‌ریزی و تدوین سند آمایش در کشور پرداخته‌اند؛ و دوم، مطالعاتی که سند آمایش یک منطقه را با روشی خاص مورد بررسی قرار داده‌اند.

شریف‌زادگان و رضوی دهکردی (۱۳۸۹) در مطالعه خود، برنامه‌ریزی «آمایش سرزمین» را در ایران با دیدگاه فرایندی بررسی و ارزیابی کرده و نشان دادند که مهم‌ترین علل عدم تحقق برنامه‌های آمایش سرزمین در ایران در زمینه‌های مفهومی، سازمانی و قانونی است.

هستی و همکاران (۱۳۹۵)، پژوهش خود را با هدف بیان راهکارهایی برای بهینه‌سازی کاربری‌ها در فرایند آمایش سرزمین با به‌کارگیری برنامه‌ریزی خطی چندهدفه و حل تعارضات ایجاد شده در فرایند آمایش سرزمین با نظریه بازی‌ها، در شهرستان‌های گرگان و کردکوی انجام داده‌اند. نتایج، نشان‌دهنده تغییراتی در سطح کاربری‌ها است، به‌نحوی که بین گروه‌های ذی‌نفع تعادل ایجاد شده است.

1. Claudius Petty
2. Van Tonen

مهری و سلمان‌ماهینی (۱۳۹۵) در پژوهش خود، به‌منظور ارزیابی آمایش سرزمین در حوضه حبله‌رود از دو روش Topsis و MOLA استفاده نموده‌اند. نتایج نشان می‌دهد، هر دو روش، نقشه‌های آمایش مطلوبی را ارائه می‌کنند؛ اما نحوه چینش کاربری‌ها در منطقه در آنها متفاوت است؛ به‌طوری که نتایج آنها، تنها در ۵۷/۴۱ درصد مساحت منطقه با یکدیگر همپوشانی دارند.

تحلیل پارامترهای سیمای سرزمین نیز نشان داده است که کاربری‌ها در روش Topsis، دارای پیوستگی بیشتری هستند؛ در حالی که در روش MOLA، کاربری‌ها در بعضی مناطق، دارای پراکندگی هستند.

علی‌پور و همکاران (۱۳۹۵) در مطالعه خود، به بررسی ملاحظات سیاسی، امنیتی و دفاعی استان کهگیلویه و بویراحمد پرداخته‌اند. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر مدل SWOT بوده و نتایج پژوهش، نشان می‌دهد که وجود منابع زیرزمین فراوان، شرایط اقلیمی، ظرفیت بالای گردشگری به‌عنوان مهم‌ترین مؤلفه‌های مثبت استان و بیکاری، کمبود سرمایه‌گذاری و تأثیر گردوغبار غرب کشور بر برخی شهرستان‌ها، از جمله مهم‌ترین مؤلفه‌های منفی استان است.

نصراللهی‌زاده و محمدی (۱۳۹۶) در پژوهش خود، به بررسی نحوه مواجهه برنامه ششم و سایر اسناد بالا دستی به موضوع آمایش، تعادل و توازن منطقه‌ای پرداخته‌اند. نتایج حاکی از آن است که تغییر مسیر موجود و حرکت به سمت کاهش شکاف‌های موجود بین منطقه‌ای و درون منطقه‌ای، نیازمند تغییرات جدی در تفکر برنامه‌ریزی به سمت "رویه پایین به بالا، منطقه‌گرایی، بلندمدت بودن و تکثر عوامل" است.

ذاکری (۱۳۹۷) در گزارش کارشناسی خود، در مورد اقدامات دولت در ارتباط با آمایش سرزمین، به این جمع‌بندی رسیده است که به‌رغم تلاش‌های سازمان برنامه و بودجه و گزارش عملکرد ارائه شده به کمیسیون برنامه و محاسبات، عملاً اقدامات قابل اتکایی در این زمینه، انجام نشده و بنابراین، ارائه اسناد آمایش ملی و استانی تا پایان سال اول اجرای قانون برنامه ششم توسعه توسط دولت، دور از انتظار است.

علاوه بر مطالعات داخلی که ذکر شد، در سطح بین‌المللی نیز به برخی مطالعات که در خصوص برنامه آمایش سرزمین است، می‌پردازیم:

آمدام^۱ (۲۰۰۵) در پژوهش خود در زمینه تحریکات کشور نروژ، اظهار داشته است که ساختار برنامه‌ریزی فضایی یا آمایش در سراسر مناطق روستایی اروپا به‌دلیل مهاجرت، کشاورزی صنعتی، تغییر در نهادهای اجتماعی و تغییر در سطوح سیاست‌های ملی کشورهای اتحادیه اروپا، در حال تغییر است. بنابراین، علاوه بر بررسی ارتباط برنامه‌های تئوری، روش‌ها و سیستم‌ها با آمایش مناطق روستایی، با توجه به نتایج حاصل از برنامه تحقیقات منطقه‌ای، شرایط و چالش‌های متفاوت در نواحی روستایی و توانمندسازی این مناطق را برای رویارویی با این چالش‌ها مورد ارزیابی قرار داده است.

گاوروسکی و همکاران^۱ (۲۰۱۰) در مقاله خود، به بررسی سیستم برنامه‌ریزی آمایش و همچنین تغییرات اساسی اصول برنامه‌ریزی و مدیریت فضایی در لهستان، پس از تحول سیاسی آن پرداخته‌اند. نتایج، حاکی از آن است که عدم تمرکز مدیریت دولتی، انتصاب نهادهای عمومی محلی خودگردان و اهمیت روزافزون برنامه‌ریزی مکانی محلی، از دستاوردهای اساسی تحول سیاسی لهستان است - با توجه به اینکه سیستم برنامه‌ریزی فضایی، با سیستم سیاسی دموکراتیک تنظیم شده است.

الریباه و الجارالله^۲ (۲۰۱۸) در مطالعه خود، با استفاده از رویکرد تحلیل محتوا، به تجزیه و تحلیل محتوای چشم انداز ۲۰۳۰ برای عربستان سعودی بر اساس چشم‌انداز برنامه‌ریزی استراتژیک فضایی و مقایسه آن با محتوای استراتژی ملی شهری، از طریق استفاده از همان خط پایه، پرداخته است. نتایج، نشان می‌دهد که ملاحظات فضایی در استراتژی شهری، بالاتر از چشم انداز ۲۰۳۰ بوده است؛ علاوه بر این، همگرایی برای ملاحظات مکانی در استراتژی شهری، با وضوح بیشتری نسبت به چشم انداز ۲۰۳۰ وجود دارد. همچنین بر اساس تکرار ملاحظات مکانی در چشم انداز ۲۰۳۰، چشم‌انداز کشور عربستان بیشتر بر جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی و سپس بر جنبه محیطی متمرکز است.

روش شناسی

روش‌شناسی تهیه جدول داده-سنانده منطقه‌ای

از سال ۱۹۴۰ میلادی، روش‌های سهم مکانی که براساس متغیرهای مختلفی مانند ارزش افزوده یا اشتغال فعالیت‌ها و ... محاسبه می‌شوند، به‌طور گسترده در اقتصاد منطقه‌ای به‌کار گرفته شد و در طول چند دهه، به مرور تکمیل گردید. به‌طور کلی سهم مکانی، می‌تواند با استفاده از هر نوع اطلاعاتی که قابلیت مقایسه از نظر طبقه‌بندی و دوره زمانی بین منطقه و اقتصاد مرجع (معمولاً ملی) داشته باشد، محاسبه شود (میلر و بلر^۳، ۲۰۰۹). مطالعات انجام گرفته طی چند سال اخیر، نشانگر آن است که به‌دلیل محدودیت‌های آماری، روش‌های سهم مکانی FLQ مناسب‌ترین روش جهت محاسبه ضرایب داده-سنانده منطقه‌ای (و به‌تبع آن، جدول داده-سنانده منطقه‌ای) در ایران به‌شمار می‌رود (بانویی و بزازان، ۱۳۸۵؛ بانویی و همکاران، ۱۳۸۵؛ بزازان و همکاران، ۱۳۸۶)^۴.

به‌طور کلی، رویکرد غیر آماری (روش‌های سهم مکانی، روش تراز کالایی و حتی روش CHARM) مبتنی بر فرض استفاده حداکثری پایه‌های آماری در سطح ملی و حداقلی در سطح منطقه است. فرض مذکور، امکان دارد، برای کشورهایی که فاقد حساب‌های منطقه‌ای هستند، مصداق داشته باشد، اما برای ایران به‌دلیل وجود آمار حساب‌های منطقه‌ای صادق نیست و به‌همین دلیل، از روش ترکیبی استفاده می‌شود. روابط ریاضی و گام‌هایی که با استفاده از آنها می‌توان جدول داده-سنانده را با روش ترکیبی به‌دست آورد، در مقاله بانویی و همکاران (۱۳۹۶) و قاسمی ششده و همکاران (۱۳۹۷)، با جزئیات ذکر شده است.

روش‌شناسی تعیین بخش‌های کلیدی

1. Gawronski *et al.*
2. Alribah & Al-Jarallah
3. Miller & Blair

۴. جهت اطلاع از جزئیات روابط گام‌های محاسباتی، به مقاله بانویی و همکاران (۱۳۹۶) رجوع شود.

با توجه به اهمیت موضوع سنجش بخش‌های کلیدی در برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری، مطالعات متعددی طی ۶۵ سال اخیر انجام، و روش‌ها و مدل‌های مختلفی نیز در این خصوص ارائه شده است. بسیاری از این روش‌ها، از جدول داده - ستانده جهت تحلیل‌های مرتبط با شناخت ساختار اقتصادی، برنامه‌ریزی و پیش‌بینی استفاده نموده‌اند؛ زیرا این جدول، تصویری از ساختار اقتصاد و تعاملات بین بخش‌های اقتصادی را در تفصیلی‌ترین سطح ممکن به تصویر می‌کشد و اتخاذ سیاست‌های اقتصادی مبتنی بر آن، از دقت بالایی برخوردار خواهد بود (صادقی، ۱۳۹۴).

به لحاظ روش‌شناسی، تعیین بخش‌های کلیدی در ۶۵ سال گذشته را می‌توان به دو رویکرد کلی تقسیم کرد:

الف) رویکرد سنتی مبتنی بر مبادلات واسطه‌ای بین‌بخشی شامل روش‌های چنری^۱ - واتانابه^۲، راسمیوسن^۳، گش^۴، هیرشمن^۵، بردار ویژه، شاخص میانگین طول انتشار و نظریه شبکه.

ب) رویکرد مدرن مبتنی بر مبادلات واسطه‌ای بین‌بخشی و تقاضای نهایی و ارزش‌افزوده بخش‌ها؛ که روش‌های این رویکرد نیز به دو دسته تقسیم می‌شوند:

- روش‌های مبتنی بر وزن تقاضای نهایی و ارزش‌افزوده شامل شاخص وزنی، شاخص کشش داده - ستانده، پیوندهای پسین و پیشین خالص (ضرایب فزاینده خالص)؛

- روش‌های مبتنی بر اندازه تقاضای نهایی و اندازه ارزش‌افزوده بخش‌ها که به روش حذف فرضی معروف است. لازم به ذکر است که تاکنون، روش‌های مختلفی برای حذف معرفی شده و کاربست هر یک از روش‌ها، به نتایج متفاوتی منجر می‌گردد.

میلر و لهر^۶ (۲۰۰۱)، کلیه حالت‌های ممکن حذف را در هفت گروه بررسی، و ویژگی‌ها و تفسیر اقتصادی هر یک را بیان نموده‌اند. یکی از حالت‌های حذف که در این مقاله نیز مورد استفاده قرار گرفته است، حذف کلیه روابط پسین و پیشین هر بخش بجز روابط درون‌بخشی آن است که به روش سلا^۷ شناخته شده است (سلا^۷ ۱۹۸۴). روش سلا، همان روش حذف کامل است، اما مبادلات درون‌بخشی حفظ می‌شود. در این مطالعه، بعد از محاسبه پیوندهای طرف تقاضا و عرضه با استفاده از رابطه زیر، پیوند نرمال شده آنها نیز محاسبه شده است.

$$\text{پیوند نرمال شده} = \frac{\frac{1}{n} \left(\text{پیوند بخش مورد نظر} \right)}{\frac{1}{n^2} \left(\text{مجموع پیوند کلیه بخش‌ها} \right)}$$

پیوندهای نرمال شده، بیانگر عملکرد متوسط یک بخش نسبت به عملکرد متوسط کل بخش‌های اقتصاد منطقه است؛ بنابراین، پیوند نرمال شده بخش i ، نشان می‌دهد که میانگین کاهش در ستانده به سایر

1. Chenery
2. Watanabe
3. Rasmussen
4. Ghosh
5. Hirschman
6. Miller & Lahr
7. Cella

بخش‌های اقتصادی استان، در نتیجه حذف مبادلات این بخش با بخش‌های دیگر نسبت به متوسط میانگین‌های محاسبه شده، در نتیجه حذف تک‌تک بخش‌ها، چه میزان است. در نهایت، بخش‌هایی که پیوند پسین و پیشین نرمال محاسبه شده در آنها بزرگ‌تر از واحد باشد، به‌عنوان بخش کلیدی اقتصاد شناخته می‌شود.

پایه‌های آماری و تجزیه و تحلیل یافته‌ها

۱. پایه‌های آماری

پایه‌های آماری مورد نیاز برای محاسبه ضرایب داده - ستانده تک منطقه‌ای استان تهران شامل: ۱. جدول فعالیت در فعالیت با فرض تکنولوژی فعالیت سال ۱۳۹۳ (بانویی و همکاران، ۱۳۹۷)؛ ۲. حساب‌های منطقه‌ای (ستانده، ارزش‌افزوده و مصرف واسطه‌ای) استان تهران سال ۱۳۹۳ (مرکز آمار ایران) است. براساس گزارش‌های مرکز آمار ایران، استان تهران، سهم ۲۲/۹۱ درصدی از ستانده کل و ۲۳/۵ درصدی از GDP کشور را در سال ۱۳۹۳ به خود اختصاص داده است؛ که حکایت از اهمیت جایگاه اندازه نسبی اقتصاد استان تهران، نسبت به کل کشور دارد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۳).

با توجه به اینکه در بخش داده - ستانده سند آمایش استان تهران جهت ارائه شمایی بهتر از وضعیت استان، حساب‌های منطقه‌ای و جدول محاسبه شده به روش سهم مکانی در ۵۵ و ۸ بخش تجمع شده است، در این پژوهش نیز محاسبات و تحلیل‌ها متناسب و در نزدیک‌ترین حالت، با آن ساماندهی شده است (جدول ۱)¹.

جدول (۱) سهم ستانده هریک از ۸ بخش اقتصاد را از ستانده استان و ستانده ملی نشان می‌دهد. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، بخش خدمات (شامل بخش بازرگانی و سایر خدمات)، ۵۴/۲۶ درصد از ستانده استان را به خود اختصاص داده که از این میزان، ۴۱ درصد متعلق به بخش سایر خدمات استان است.

این بخش شامل ۲۴ گروه از مهم‌ترین بخش‌های خدمات اقتصادی استان نظیر «خدمات واحدهای مسکونی شخصی و اجاری»، «رستوران»، «پست و مخابرات»، «بانک»، «خدمات آموزشی»، «خدمات بهداشت و درمان» و ... است؛ بنابراین، با توجه به موقعیت ویژه استان و تمرکز بالای بخش‌های خدماتی در کلان‌شهر تهران، این سهم از ستانده، دور از انتظار نیست. بخش‌های صنعت و ساختمان نیز به‌ترتیب، با اختصاص سهم ۲۴ و ۸ درصدی به‌خود، در جایگاه دوم و سوم قرار گرفته‌اند؛ و کمتر از ۶ درصد از ستانده منطقه نیز به بخش‌های کشاورزی، معدن و آب و برق و گاز اختصاص یافته است.

۱. جهت اطلاع از نتایج بررسی جدول ۵۱ بخشی، به عبدالله‌زاده (۱۳۹۹) رجوع شود.

کمبود ذخایر معدنی در منطقه، موقعیت جغرافیایی، مساحت کم زمین‌های زیر کشت، کمبود آب اختصاص یافته به بخش کشاورزی، از جمله عواملی است که استان را در زمینه رشد بخش‌های کشاورزی و معدن محدود ساخته است. همچنین، سهم بالای بخش خدمات از ستانده منطقه، به دلیل مرکزیت سیاسی و اداری استان تهران است (معاونت برنامه‌ریزی استان تهران، ۱۳۸۸).

همچنین، ضرایب سهم مکانی استان تهران نیز نشان می‌دهد که در میان ۸ بخش اصلی اقتصاد، چهار بخش «ساختمان»، «بازرگانی»، «حمل‌ونقل» و «سایر خدمات»، دارای ضریب سهم مکانی بزرگ‌تر از واحد است. بنابراین با توجه به اینکه اگر ضریب سهم مکانی یک بخش اقتصادی بزرگ‌تر از واحد باشد، آن بخش، علاوه بر تأمین نیازهای داخلی استان، توانایی صادرات محصول به سایر استان‌ها را نیز دارد. استان تهران در ۴ بخش از ۸ بخش اقتصادی، دارای چنین قابلیت‌هایی است و استان تهران، دارای فعالیت‌های خدمات محور با اهمیت است.

براساس تحلیل ساختار تولید استان تهران در سند آمایش، در سال ۱۳۸۳ تولید ناخالص استان تهران، معادل ۳۷۲۱۰۱ میلیارد ریال (۲۴/۷ درصد تولید ناخالص ملی)، که ۷۷ درصد تولید ناخالص منطقه، مربوط به بخش خدمات بوده است. پس از آن، بخش‌های صنعت و ساختمان، به ترتیب، با سهم ۱۵ و ۴ درصدی در رتبه‌های دوم و سوم، قرار داشته‌اند؛ و کمتر از ۴ درصد تولید ناخالص منطقه، به بخش‌های کشاورزی، معدن و آب، برق و گاز اختصاص داشته است.

جدول ۱. سهم ستانده بخشی استان و ملی و ضریب سهم مکانی سال ۱۳۹۳

ردیف	بخش اقتصادی	سهم ستانده بخشی استان		سهم ستانده بخشی استان از اقتصاد ملی		ضریب سهم مکانی
		رتبه	میزان	رتبه	میزان	
۱	کشاورزی	۷	۰/۱۲	۳	۰/۲	
۲	معدن	۸	۰/۰۶	۷	۰/۰۳	
۳	صنعت	۲	۰/۳	۱	۰/۸۲	
۴	آب، برق و گاز	۶	۰/۰۵	۸	۰/۶	
۵	ساختمان	۴	۰/۰۶	۵	۱/۳۴	
۶	بازرگانی	۳	۰/۱۲	۴	۱/۱	
۷	حمل‌ونقل	۵	۰/۰۶	۶	۱/۲۹	
۸	سایر خدمات	۱	۰/۲۳	۲	۱/۷۶	

منبع: حساب‌های منطقه‌ای مرکز آمار ایران و محاسبات پژوهش

۲. شناسایی بخش‌های کلیدی استان تهران

نتایج حاصل از کاربرد روش حذف فرضی - سلا در ۸ بخش اقتصادی در جدول (۲) ارائه شده است.

جدول ۲. پیوندهای پسین و پیشین کل و نرمال شده به روش حذف فرضی-سلا (میلیون ریال)

رتبه	پیوند پیشین نرمال شده	پیوند پیشین کل	رتبه	پیوند پسین نرمال شده	پیوند پسین کل	بخش
	NBL	BL		NFL	FL	
۶	۰/۴۲۶	۵۷,۵۳۴,۷۲۸	۶	۰/۴۱۷	۵۳,۸۹۱,۴۴۹	کشاورزی
۸	۰/۰۶۱	۸,۲۶۵,۲۳۰	۸	۰/۰۵۸	۷,۵۲۷,۲۵۴	معادن
۱	۲/۳۶۵	۳۱۹,۰۵۹,۲۰۰	۱	۲/۳۶۲	۳۰۵,۵۷۹,۲۵۰	صنعت
۷	۰/۳۹۸	۵۳,۷۴۹,۱۳۰	۷	۰/۳۶	۴۶,۵۲۸,۹۵۲	آب، برق و گاز
۵	۰/۶۶۳	۸۹,۴۲۹,۸۷۶	۴	۰/۸۹۵	۱۱۵,۷۷۳,۸۰۷	ساختمان
۲	۱/۹۹۹	۲۶۹,۶۸۸,۷۱۸	۲	۱/۷۴۳	۲۲۵,۳۹۲,۰۳۵	بازرگانی
۴	۰/۷۳۱	۹۸,۶۳۶,۵۶۰	۵	۰/۷۷۷	۱۰۰,۵۲۰,۷۶۲	حمل و نقل
۳	۱/۳۵۵	۱۸۲,۸۴۴,۲۲۱	۳	۱/۳۸۸	۱۷۹,۴۶۵,۲۸۵	سایر خدمات

منبع: یافته‌های پژوهش

براساس نتایج محاسبات جدول (۲)، از میان ۸ بخش اصلی اقتصاد استان تهران، سه بخش «صنعت»، «بازرگانی» و «سایر خدمات» با پیوندهای پسین و پیشین نرمال بزرگ‌تر از یک، به‌عنوان بخش‌های کلیدی استان، شناسایی شدند. آثار مثبت و منفی ناشی از اعمال سیاست‌ها در هر یک از سه بخش مذکور، به‌سرعت و به‌طور فزاینده، اقتصاد استان را متأثر خواهد کرد.

۳. تحلیل پیوندهای درون‌بخشی در سطح قلمروهای اصلی تولید بخش در استان

با توجه به اهمیت منطقه و سهم بالای آن در اقتصاد کشور، شناسایی بخش‌های مهم اقتصادی آن، بررسی روابط بین بخش‌ها و پیوندهای بین‌بخشی و درون‌بخشی منطقه و همچنین چگونگی ارتباط منطقه با سایر مناطق و تعیین میزان وابستگی بخش‌ها، ضروری به‌نظر می‌رسد.

جهت محاسبه و تحلیل پیوندهای درون بخشی، جدول داده - ستانده خالص^۱ منطقه، در ۸ بخش اصلی تجمیع شده تا ارتباط بین بخش های اصلی اقتصاد منطقه، مشخص شود.

براساس جدول ۸ بخشی، بیشترین ارتباط درون بخشی، به بخش صنعت با ۲۱/۵۷ درصد ستانده از خود و پس از آن، به بخش های معدن و کشاورزی، به ترتیب، با ۱۲/۵ و ۱۰/۴۸ درصد ستانده از خود، تعلق دارد. کمترین ارتباط نیز مربوط به بخش حمل و نقل با ۱/۴۴ درصد ستانده از خود و بخش بازرگانی با ۲ درصد است (جدول ۳).

تحلیل ستونی ناحیه اول جدول داده - ستانده ۸ بخشی استان تهران، حاکی از آن است که بجز بخش های کشاورزی، معدن، صنعت، آب، برق و گاز و سایر خدمات که بیشترین نهاده مورد نیاز خود را از بخش های خود تقاضا می کنند، سایر بخش ها، وضعیت متفاوتی دارند؛ به گونه ای که بخش های ساختمان، بازرگانی و حمل و نقل، به ترتیب، بیشترین نهاده مورد نیاز خود را از بخش های صنعت، سایر خدمات و بازرگانی تأمین می کنند.

همچنین از میان ۸ بخش اقتصادی مذکور، بخش های بازرگانی، حمل و نقل و سایر خدمات، بیشترین مقدار از کالای تولیدی خود را به ترتیب، به بخش های «کشاورزی و صنعت»، «معدن و ساختمان» و «معدن» عرضه می کنند؛ سایر بخش ها نیز بیشتر محصولات خود را، به خودشان می فروشند.

جمع هزینه های واسطه داخلی نیز نشان می دهد که چه سهمی از ستانده هر بخش در زنجیره تولید قرار می گیرد؛ بنابراین، نتایج نشان می دهد که ۳۹ درصد از ستانده بخش های معدن و صنعت و ۳۰ درصد از ستانده بخش های کشاورزی و ساختمان، در زنجیره تولید قرار گرفته و مابقی آن، صرف ارزش افزوده و واردات می شود.

در میان بخش های مورد بررسی، سهمی از ستانده بخش بازرگانی (۸ درصد) که در زنجیره تولید قرار می گیرد، از سایر بخش ها کمتر است که به ماهیت خدماتی بخش، مربوط می شود.

بررسی میزان وابستگی بخش ها به سایر مناطق، نشان می دهد که بخش صنعت با ۳۰/۹ درصد و بخش ساختمان با ۲۶/۳ درصد، بیشترین و بخش معدن با ۰/۳۹ درصد، کمترین میزان وابستگی را به سایر مناطق تجربه کرده اند. از منظر وابستگی به دنیای خارج نیز، بخش های معدن و کشاورزی، به ترتیب، با ۳ و ۲/۹ درصد وابستگی به دنیای خارج، بیشترین و بخش سایر خدمات با ۰/۱۸ درصد، کمترین وابستگی را به دنیای خارج داشته اند.

۱. منظور از جدول خالص، این است که واردات واسطه منطقه، در آن وجود ندارد. لذا پیوندهای درون و بین بخشی محاسبه شده ارتباطات درون استان را نشان می دهد. قابل ذکر اینکه ماتریس واردات واسطه، به صورت جداگانه برآورد شده است.

جدول ۳. ماتریس ضرایب مستقیم جدول داده ستانده ۸ بخشی استان تهران در سال ۱۳۹۳

شرح	ردیف	کشاورزی	معادن	صنعت	آب، برق و گاز	ساختن	بارزگانی	حمل و نقل	سایر خدمات	جمع هزینه واسطه داخلی	جمع هزینه های واسطه وارداتی	جمع کل هزینه	ارزش افزوده	ارزش ستانده	قطر اصلی ماتریس	نسبت قطر اصلی به هزینه واسطه داخلی
شرح	ردیف	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸							
کشاورزی	۱	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰
معادن	۲	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰
صنعت	۳	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰
آب، برق و گاز	۴	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰
ساختن	۵	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰
بارزگانی	۶	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰
حمل و نقل	۷	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰
سایر خدمات	۸	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰
جمع هزینه واسطه داخلی		۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰
جمع هزینه های واسطه وارداتی		۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰
جمع کل هزینه		۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰
ارزش افزوده		۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰
ارزش ستانده		۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰
قطر اصلی ماتریس		۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰
نسبت قطر اصلی به هزینه واسطه داخلی		۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰

اما براساس جدول ۸ بخشی ارائه شده در سند آمایش استان تهران (جدول ۴)، بیشترین ارتباط درون بخشی مربوط به بخش آب، برق و گاز با ۳۰ درصد ستانده از خود و پس از آن، به بخش های صنعت و حمل و نقل، به ترتیب، با ۱۹ و ۱۴ درصد ستانده از خود، تعلق داشته است. کمترین ارتباط نیز مربوط به بخش معدن با ۰/۰۱ درصد ستانده از خود، بازرگانی با ۲ درصد و کشاورزی و سایر خدمات با ۵ درصد، بوده است.

جدول ۴. ماتریس ضرایب فنی جدول داده - ستانده ۸ بخشی استان در سال ۱۳۸۳

شرح	ردیف	کشوری	معدن	آب، برق و گاز	صنعت	ساختن	بازرگانی	حمل و نقل	سایر
		۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
کشوری	۱	۰/۰۵۰۵	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۱	۰/۰۱۷۶	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۵	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۲
معدن	۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۵	۰/۰۰۱۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰
آب و برق و گاز	۳	۰/۰۰۴۵	۰/۰۱۸۶	۰/۰۳۹۶	۰/۰۰۵۳	۰/۰۰۰۴	۰/۰۱۷۲	۰/۰۰۲۹	۰/۰۰۲۷
صنعت	۴	۰/۱۱۴۴	۰/۰۳۴۲	۰/۰۳۱۲	۰/۱۸۷۸	۰/۱۳۵۳	۰/۰۴۱۵	۰/۰۵۹۳	۰/۰۲۲۷
ساختن	۵	۰/۰۰۱۴	۰/۰۰۵۶	۰/۰۰۵۲	۰/۰۰۲۶	۰/۰۴۳۵	۰/۰۰۵۹	۰/۰۰۲۵	۰/۰۱۱۳
بازرگانی	۶	۰/۰۴۰۸	۰/۰۷۳۶	۰/۰۳۱۸	۰/۰۵۳۹	۰/۰۵۰۶	۰/۰۱۸۸	۰/۰۵۳۴	۰/۰۱۴۹
حمل و نقل	۷	۰/۰۲۸۰	۰/۰۳۴۲	۰/۰۱۴۰	۰/۰۱۷۰	۰/۰۴۶۶	۰/۰۴۷۰	۰/۱۳۷۴	۰/۰۱۲۱
سایر	۸	۰/۰۷۴۳	۰/۰۲۵۳۴	۰/۱۷۳۴	۰/۰۱۷۲	۰/۱۰۱۰	۰/۰۴۰۶	۰/۰۱۸۸	۰/۰۵۰۰
جمع هزینه های واسطه داخلی		۰/۳۱	۰/۴۲	۰/۵۵	۰/۳۰	۰/۳۸	۰/۱۷	۰/۲۷	۰/۱۱
جمع هزینه های واسطه وارداتی		۰/۱۶	۰/۰۲	۰/۱۹	۰/۴۵	۰/۲۳	۰/۱۰	۰/۰۸	۰/۰۵
جمع کل هزینه		۰/۴۷	۰/۴۴	۰/۷۴	۰/۷۵	۰/۶۱	۰/۲۷	۰/۳۵	۰/۱۷
ارزش افزوده		۰/۵۳	۰/۵۶	۰/۳۶	۰/۳۵	۰/۳۹	۰/۷۳	۰/۶۵	۰/۸۳
ارزش ستانده		۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
اجزاء قطر اصلی ماتریس		۰/۰۵۰۵	۰/۰۰۰۱	۰/۰۳۹۶	۰/۱۸۷۸	۰/۰۴۳۵	۰/۰۱۸۸	۰/۱۳۷۴	۰/۰۵۰۰
نسبت قطر اصلی به هزینه های واسطه داخلی		۰/۱۶	۰/۰۰	۰/۵۴	۰/۶۲	۰/۱۱	۰/۱۱	۰/۵۰	۰/۴۴

منبع: سند آمایش استان تهران

تحلیل و مقایسه پیوندهای درون بخشی در پژوهش حاضر با سند آمایش استان تهران، حاکی از تفاوت میان نتایج است. مغایرت در نتایج، می تواند علل مختلفی داشته باشد که مهم ترین آنها عبارتند از:

۱. تفاوت در پایه آماری جدول ملی سال ۱۳۸۳ و ۱۳۹۳؛ بدین معنا که روش محاسبه جداول ملی در سال های مذکور، با یکدیگر متفاوت است؛ ۲. اختلاف در روش تهیه جدول منطقه ای در پژوهش حاضر (FLQ-RAS) با روش محاسبه در سند آمایش استان تهران (AFLQ)؛ ۳. ایجاد تغییرات ساختاری اقتصاد و تغییرات روابط بین بخشی در استان تهران- متأثر از تغییرات در سطح ملی- طی یک دوره ۱۰ ساله ۱۳۸۳-۱۳۹۳؛ چراکه در این دوره، کشور شاهد پیشامدهایی نظیر تحریمها و تصویب قوانینی همچون قانون هدفمندی یارانهها بوده است و اینها احتمالاً بر ارتباطات درون منطقه ای و بین منطقه ای تاثیرگذار بوده است که موضوع پژوهش حاضر نیست.

۴. تحلیل پیوندهای بین بخشی در میان فعالیت های اصلی استان با فعالیت های خارج استان

در سال ۱۳۹۳، استان تهران با خالص صادراتی معادل ۱۳۸ هزار میلیارد ریال با مازاد تراز تجاری روبرو بوده است. جدول (۵)، برخی شاخص های بازرگانی خارجی ملی و منطقه ای را در سال ۱۳۸۳ و ۱۳۹۳ نشان می دهد؛ و همان طور که ملاحظه می شود، در سال ۱۳۹۳، درجه باز بودن منطقه، بیشتر از سطح کشور است؛ که با مبانی نظری نیز همخوانی دارد. همچنین، نسبت کل واردات به تولید ناخالص داخلی و کل صادرات به تولید ناخالص داخلی در استان، بیشتر از سطح ملی است.

جدول ۵. مقایسه شاخص های بازرگانی خارجی ملی و منطقه ای در سال ۱۳۸۳ و ۱۳۹۳ (هزار میلیارد ریال)

شرح	پژوهش حاضر		سند آمایش استان تهران	
	ملی	استان	ملی	استان
واردات واسطه از خارج	-	۲۶	۹۶	۳۸
واردات واسطه از سایر استان ها	-	۶۵۴	-	۱۰۲
کل واردات	۲۰۰۸۳	۶۸۱	۴۳۶	۲۲۲
صادرات	۲۰۷۳۰	۸۱۸	۴۲۷	۲۳۹
خالص صادرات	۶۴۷	۱۳۸	-۹	۱۶
تولید ناخالص داخلی	۱۳۰۵۵۱	۲۰۷۱۶	۱۵	۳۶۹
میانگین مجموع صادرات و واردات	۲۰۴۰۷	۷۴۹	۴۳۱	۲۳۱
نسبت میانگین مجموع صادرات و واردات به تولید ناخالص داخلی (شاخص درجه باز بودن منطقه)	۳۸٪/۳۵	۵۵٪/۱۸	۲۸٪/۳	۲۶٪
نسبت واردات واسطه ای از خارج به تولید ناخالص داخلی	-	۰٪/۹۷	۶٪/۴	۱۰٪/۴
نسبت واردات واسطه ای از سایر استان ها به تولید ناخالص داخلی	-	۲۴٪/۰۷	-	۲۸٪
نسبت کل واردات به تولید ناخالص داخلی	۱۶٪/۵۹	۲۵٪/۰۵	۲۹٪	۶۰٪
نسبت صادرات به تولید ناخالص داخلی	۲۱٪/۷۵	۳۰٪/۱۲	۲۸٪/۴	۶۴٪/۷

منبع: یافته های پژوهش (جدول داده ستانده برآورد شده استان تهران (سال ۱۳۹۳))

براساس نتایج مندرج در سند آمایش استان در سال ۱۳۸۳، استان با خالص صادراتی معادل ۱۶ هزار میلیارد ریال، با مازاد تراز روبرو بوده است؛ و درجه باز بودن منطقه، بیش از دو برابر ملی گزارش شده است. نسبت واردات واسطه از خارج به تولید ناخالص داخلی در منطقه و ملی، تقریباً یکسان بوده و علت بزرگ شدن نسبت کل واردات به تولید ناخالص داخلی در منطقه، واردات واسطه از سایر مناطق کشور بوده است. بررسی ماتریس واردات داخلی منطقه^۱، نشان می‌دهد که در حدود ۵۰ درصد از واردات استان از سایر مناطق، مربوط به فلزات اساسی، ورق آهن و آهن‌آلات ساختمانی، سیمان و محصولات کانی غیرفلزی، نفت خام، محصولات پتروشیمی محصولات کشاورزی بوده است؛ که به دلیل رشد جمعیت، رشد ساخت و سازها در شهر تهران و همچنین رشد تولیدات ماشین‌آلات منطقه - که نقش صادراتی نیز در استان دارند - واردات نهاده‌های واسطه فوق را با توجه به فقر منابع در استان، توجیه پذیر کرده است.

در جدول (۶)، نتایج کلی یافته‌های پژوهش و گزارش آمایش سرزمین استان تهران را نشان می‌دهد.

جدول ۶. مقایسه تطبیقی یافته‌های پژوهش با گزارش آمایش سرزمین استان تهران

سند آمایش استان تهران	پژوهش حاضر	گزینه‌های بررسی شده	
AFLQzj	FLQ-RAS	روش تهیه جدول داده - ستانده	
۱۳۸۳ (درصد)	۱۳۹۳ (درصد)	سال جدول ملی مورد بررسی	
خدمات (۷۷) صنعت (۱۵) ساختمان (۴) کشاورزی، معدن و آب، برق و گاز (۴)	خدمات (۵۴/۲۵) صنعت (۲۴) ساختمان (۸) کشاورزی، معدن و آب، برق و گاز (۶)	سهم ستانده در جدول ۸ بخشی	
خدمات عمده‌فروشی و خرده‌فروشی؛ خدمات واحدهای مسکونی اجاری و غیر اجاری؛ خدمات بانکداری؛ خدمات حمل‌ونقل زمینی.	خدمات واحدهای مسکونی شخصی و اجاری، خدمات واحدهای غیرمسکونی، خدمات دلانان مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار؛ عمده‌فروشی، خرده‌فروشی و تعمیر وسایل نقلیه و کالاهای؛ پست و مخابرات؛ بانک؛ خدمات بهداشت و درمان.	خدمات	اهمیت نسبی بخش‌های اقتصادی
تولید وسایل نقلیه موتوری؛ تولید ماشین‌آلات برقی و خانگی؛ صنایع غذایی.	ساخت وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم تریلر؛ ساخت محصولات غذایی و انواع آشامیدنی‌ها؛ ساخت کک، فرآورده‌های حاصل از تصفیه نفت و سوخت‌های هسته‌ای.	صنعت	
	بازرگانی؛ سایر خدمات.	جدول ۸×۸	ضریب سهم مکانی
روش راسموسن (روش سنتی)	روش حذف فرضی (روش نوین)	روش شناسایی بخش کلیدی	
برق و خدمات مربوط؛ آب و خدمات مربوط؛	عمده‌فروشی، خرده‌فروشی و تعمیر وسایل نقلیه و کالاهای؛	بخش‌های کلیدی	

۱. این ماتریس، از کسر واردات واسطه خارجی از ماتریس واردات واسطه به‌دست آمده است.

گزینه‌های بررسی شده	پژوهش حاضر	سند آمایش استان تهران
	<p>ساخت محصولات غذایی و انواع آشامیدنی‌ها حمل و نقل جاده‌ای؛ سایر ساختمان‌ها؛ ساخت وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم تریلر؛ بانک؛ ساخت محصولات فلزی فابریکی بجز ماشین آلات و تجهیزات؛ ساخت مواد شیمیایی و محصولات شیمیایی؛ خدمات واحدهای مسکونی شخصی و اجاری، خدمات واحدهای غیرمسکونی، خدمات دلان مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار؛ پست و مخابرات؛ دامداری، مرغداری، پرورش کرم ابریشم و زنبور عسل و شکار؛ ساختمان‌های مسکونی؛ سایر صنایع؛ ساخت سایر محصولات کانی غیرفلزی؛ ساخت کک، فرآورده‌های حاصل از تصفیه نفت و سوخت‌های هسته‌ای؛ ساخت فلزات اساسی.</p>	<p>ماشین آلات دفتری، حسابداری و محاسباتی؛ مواد و محصولات شیمیایی؛ ماهی و سایر محصولات ماهیگیری؛ نفت خام و گاز طبیعی؛ منسوجات؛ صنایع کانی غیرفلزی؛ خدمات پست و مخابرات؛ خدمات اقامتگاه‌های عمومی؛ سایر ساختمان‌ها؛ دامپروری و پرورش طیور؛ خدمات حمل و نقل هوایی؛ تجهیزات و دستگاه‌های مربوط به رادیو و تلویزیون و مخابرات؛ صنایع غذایی؛ محصولات لاستیکی و پلاستیکی؛ خدمات حمل و نقل با راه آهن؛ ساختمان‌های مسکونی؛ وسایل نقلیه موتوری، تریلرها و نیم تریلرها، بدنه، قطعات و لوازم الحاقی آنها؛ فلزات اساسی؛ ماشین آلات برقی خانگی؛ خدمات حمل و نقل آبی؛ محصولات ساخته شده از چوب، چوب پنبه، نی و مواد حصیر بافی؛ پوشاک و چرم.</p>
تحلیل ارتباط درون بخشی (جدول ۸×۸) (درصد)	(درصد) صنعت (۲۱/۵۷) معدن (۱۲/۵) کشاورزی (۱۰/۴۸) سایر (۹/۹) ساختمان (۷) آب، برق و گاز (۳/۴۹) بازرگانی (۲) حمل و نقل (۱/۴۴)	(درصد) آب، برق و گاز (۳۰) صنعت (۱۹) حمل و نقل (۱۴) کشاورزی (۵) سایر خدمات (۵) ساختمان (۴/۳۵) بازرگانی (۲) معدن (۰/۱)
سهام صادرات بخش‌ها از کل صادرات کالاها و خدمات (درصد)	(درصد) عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها (۱۶/۴۴) بانک (۷/۱۶) ساخت کک، فرآورده‌های حاصل از تصفیه نفت و سوخت‌های هسته‌ای (۷/۸۶) ساخت وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم‌تریلر (۷/۷۰) پست و مخابرات سهم (۶/۴۱) درصدی از کل صادرات	(درصد) انواع خودرو (۲۵/۶) خدمات بازرگانی (۲۱) خدمات بانکداری (۷/۲) امور عمومی دولت (۶/۵)

جمع‌بندی

فرایند توسعه، فرایندی چند بعدی بوده که شناخت و تجزیه و تحلیل آن مستلزم یک برخورد کلی‌نگر و استفاده از تمام ابزار علوم اقتصادی-اجتماعی است؛ بدین ترتیب، در برنامه‌ریزی جهت دستیابی به توسعه، علاوه بر ابعاد اقتصادی-اجتماعی، لازم است به آمایش سرزمین نیز توجه شود.

برنامه‌ریزی آمایش سرزمین، به‌منظور بهره‌برداری منطقی از منابع و استقرار مطلوب جمعیت و تأسیسات در فضای ملی صورت می‌گیرد؛ که بدون آن، ابزار حرکت و هدایت آگاهانه به‌سوی توسعه موزون و تعادل‌های منطقه‌ای وجود نداشته (میرمحمدی، ۱۳۸۶) و هماهنگی‌های لازم بین بخش‌های اقتصادی، اجتماعی، قومی و فرهنگی در راستای استراتژی‌های ملی، با مشکل مواجه خواهد شد.

با توجه به اینکه جدول داده-ستانده، از مهم‌ترین ابزارهای تحلیل ساختار اقتصادی، پیش‌بینی و برنامه‌ریزی بوده و تصویری جامع از اقتصاد کشور، روابط بین فعالیت‌ها و وابستگی آنها به یکدیگر را نشان می‌دهد، تهیه جدول داده-ستانده منطقه‌ای، یکی از پیش‌نیازهای اساسی در برنامه‌ریزی منطقه‌ای محسوب می‌شود و منبع با ارزشی برای تصمیم‌گیری‌های منطقه‌ای است.

یکی از اصلی‌ترین کاربردهای این جدول، محاسبه پیوندهای پسین و پیشین و درنهایت، شناسایی بخش‌های کلیدی است. فعالیت‌ها یا صنایعی که دارای بالاترین پیوندهای پسین و پیشین باشند، بخش‌های کلیدی تلقی می‌گردند؛ زیرا با تمرکز منابع تولیدی در آنها، امکان ایجاد انگیزه بیشتر، برای رشد سریع‌تر تولید، درآمد، اشتغال در قیاس با دیگر شقوق تخصیص منابع، فراهم می‌گردد.

با این تفاسیر در این مطالعه، به بررسی و ارزیابی بخش‌های اقتصادی سند آمایش استان تهران پرداخته شده است؛ و همان‌طور که در بخش قبل ملاحظه شد، نتایج به‌دست آمده، حاکی از وجود تفاوت‌هایی در بخش‌های کلیدی معرفی شده و سایر وجوه اقتصادی بررسی شده در سند آمایش استان تهران، با مقاله حاضر است.

بنابراین، اگر برنامه‌های مدیریتی استان نیز مبتنی بر سند آمایش باشد - باتوجه به اینکه در حوزه نظری و اجرایی آمایش سرزمین، کاستی‌های فراوانی وجود دارد - به جهت تفاوت‌های مزبور، هدفمند شدن فعالیت‌های اقتصادی و اولویت‌گذاری مناسب در تخصیص منابع محدود، صورت نخواهد گرفت و مشکلات ناشی از آن، همواره استان را تهدید خواهد کرد.

لذا در این بخش پیشنهادهای نیز مبتنی بر نتایج پژوهش و مطالعات آینده، ارائه خواهد شد تا با به‌کارگیری آنها، اندکی از مشکلات استان تهران کاسته شود.

باتوجه به نتایج به دست آمده، جهت سیاستگذاری متناسب با رشد اقتصادی منطقه، دو اقدام اساسی توسط برنامه ریزان منطقه‌ای ضروری است: ابتدا، تهیه جداول داده - ستانده منطقه‌ای در فواصل زمانی کم، صورت پذیرد تا در صورت تغییرات جدی در ساختار تولیدی منطقه، در جداول لحاظ گردد. همچنین جهت ارائه تصویری واقع بینانه‌تر و تحلیلی جامع‌تر از وضعیت هر استان، ضروری به نظر می‌رسد که هنگام تهیه سند آمایش در کنار جداول داده - ستانده تک منطقه‌ای، جداول داده - ستانده چند منطقه‌ای، جهت سنجش آثار سرریزی و بازخوردی بین مناطق نیز مدنظر قرار گیرد. دوم، استفاده از جداول داده - ستانده به‌روز شده در جهت شناسایی فعالیت‌های با اهمیت یا کلیدی منطقه که برنامه‌ریزان منطقه‌ای را، در اولویت سرمایه‌گذاری راهنمایی نماید. شناسایی فعالیت‌های با اهمیت، از آن جهت مهم است که اگر این مرحله از برنامه‌ریزی حذف شود و سرمایه‌گذاری در بخش‌های کم اهمیت صورت گیرد، در آن صورت، رشد اقتصادی کمتری را برای منطقه، به ارمغان خواهد آورد.

ملاحظات اخلاقی

حامی مالی: مقاله حامی مالی ندارد.
مشارکت نویسندگان: تمام نویسندگان در آماده سازی مقاله مشارکت داشته اند.
تعارض منافع: بنا بر اظهار نویسندگان در این مقاله هیچگونه تعارض منافی وجود ندارد.
تعهد کپی رایت: طبق تعهد نویسندگان حق کپی رایت رعایت شده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- بانوئی، علی اصغر و بزازان، فاطمه. (۱۳۸۵). نقش و اهمیت ابعاد اقتصاد فضا در محاسبه جداول داده - ستانده منطقه‌ای: پدیده فراموش شده در ایران. *فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی ایران*، ۸(۲۷): ۸۹-۱۱۴.
- بانوئی، علی اصغر؛ مؤمنی، فرشاد و آزاد، سید ایمان. (۱۳۸۸). به‌کارگیری پیوندهای نسل اول، دوم و سوم در سنجش خدمات تولیدی و خدمات توزیعی: تجربه ایران و بعضی از کشورهای منتخب. سومین همایش کاربرد تکنیک‌های داده - ستانده در برنامه‌ریزی اقتصادی و اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.
- بانوئی، علی اصغر؛ بزازان، فاطمه و کرمی، مهدی. (۱۳۸۵). بررسی کمی رابطه بین ابعاد اقتصاد فضا و ضرایب داده - ستانده ۲۸ استان کشور. *فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی ایران*، ۸(۲۹): ۱۴۳-۱۷۰.
- بانوئی، علی اصغر؛ مهاجری، پرپسا؛ صادقی، نرگس و شرکت، افسانه. (۱۳۹۶). یک روش ترکیبی جدید FLQ-RAS برای محاسبه جدول داده - ستانده منطقه‌ای؛ مطالعه موردی استان گیلان. *فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی ایران*، ۲۲(۷۱): ۸۱-۱۱۴.
- بانوئی، علی اصغر؛ مهاجری، پرپسا؛ عبدالمحمیدی، زهرا؛ جهانفر، نیلوفر؛ شرکت، افسانه؛ توسلی، سلاله؛ مستعلی پارسا، مریم؛ اقتصادی، زیبا و حیدری، بتول. (۱۳۹۷). محاسبه جدول داده - ستانده چند منطقه‌ای و کاربردهای آن؛ مطالعه موردی استان‌های تهران، البرز و سایر استان‌های کشور. معاونت برنامه‌ریزی شهرداری استان تهران.
- بختیاری، آنوسا و بخشی، محمدرضا. (۱۳۹۳). *آمایش سرزمین در حوزه کشاورزی، تجارب ایران و کشورهای منتخب*. تهران: انتشارات مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، مدیریت خدمات پژوهشی.
- بزازان، فاطمه؛ بانویی، علی اصغر و کرمی، مهدی. (۱۳۸۶). تأمل بیشتری در خصوص توابع سهم مکانی نوین بین ابعاد اقتصاد فضا و ضرایب داده - ستانده منطقه‌ای؛ مطالعه موردی استان تهران. *فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی ایران*، ۹(۳۱): ۲۳-۵۷.
- پاپلی یزدی، محمدحسین. (۱۳۸۳). عدالت اجتماعی و توسعه کاربرد فلسفه و ایدئولوژی در آمایش سرزمین. *فصلنامه تحقیقات جغرافیایی*، ۱۹(۳): ۵۱-۷۷.
- توفیق، فیروز. (۱۳۸۴). *آمایش سرزمین: تجربه جهانی و انطباق آن با وضع ایران*. تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.
- ذاکری، زهرا. (۱۳۹۷). مجموعه مطالعات منطقه‌ای و آمایش سرزمین در ایران (۴): واکاوی عملکرد دولت در ارتباط با تهیه اسناد آمایش سرزمین. مرکز پژوهش‌های مجلس.
- سند آمایش استان تهران. (۱۳۸۸). معاونت برنامه‌ریزی استان تهران.
- سند آمایش استان تهران. (۱۳۹۷). معاونت پژوهشی دانشگاه تهران، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان تهران.
- شریف‌زادگان، محمدحسین و رضوی دهکردی، سید امیر. (۱۳۸۹). ارزیابی فرایند برنامه‌ریزی «آمایش سرزمین» در ایران و راهکارهای بهبود آن. *علوم محیطی*، ۸(۴): ۸۷-۱۰۰.

- صادقی، نرگس و عبداللهی، محمدرضا. (۱۳۹۴). ماهیت بخش های اقتصاد ایران: ۲. مروری بر روش های شناسایی بخش های کلیدی در اقتصاد. مرکز پژوهش های مجلس.
- صادقی، نرگس. (۱۳۹۴). ماهیت بخش های اقتصاد ایران: ۱. مروری بر روش های شناسایی بخش های کلیدی در اقتصاد. مرکز پژوهش های مجلس.
- عبداله زاده، عارفه. (۱۳۹۹). بررسی سازگاری سند آمایش استان تهران با مباحث نظری و تجربی. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهرا.
- علی پور، عباس؛ هاشمی، مصطفی و فرهادی خواه، حسین. (۱۳۹۵). بررسی ملاحظات سیاسی-امنیتی-دفاعی آمایش سرزمین با استفاده از مدل SWOT (مطالعه موردی: استان کهگیلویه و بویراحمد). پژوهشنامه جغرافیایی انتظامی، ۴(۱۶): ۱-۲۸.
- فرجی راد، خدر و کاظمیان، غلامرضا. (۱۳۹۱). توسعه محلی و منطقه ای از منظر رویکرد نهادی. تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی.
- قاسمی ششده، محمد؛ مهاجری، پریسا و حدادی نژادیان، قادر. (۱۳۹۷). محاسبه جدول داده-ستانده تک منطقه ای با روش جدید ترکیبی FLQ-RAS و ضرایب فزاینده اشتغال؛ مطالعه موردی استان کهگیلویه و بویر احمد. فصلنامه مطالعات اقتصادی کاربردی ایران، ۷(۲۸): ۱-۳۱.
- قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۰-۱۳۹۶). <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1014547>.
- مهری، آزاده و سلمان ماهینی، عبدالرسول. (۱۳۹۵). مقایسه کارایی روش های TOPSIS رستری و MOLA در آمایش سرزمین مورد شناسی: حوضه آبخیز حبله رود. جغرافیا و آمایش شهری-منطقه ای، ۶(۱۹): ۱۴۲-۱۲۳.
- میرمحمدی، سید محمد. (۱۳۸۶). آمایش سرزمین و ملاحظات امنیت اقتصادی. تهران: موسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد.
- نصراللهی زاده، بهرام و محمدی، اکبر. (۱۳۹۶). تحلیلی بر رویکرد سند برنامه ششم به تعادل بخشی منطقه ای و توسعه پایدار. اولین همایش بین المللی برنامه ریزی اقتصادی، توسعه پایدار و متوازن منطقه ای، رویکردها و کاربردها.
- هستی، فرزام؛ سلمان ماهینی، عبدالرسول و جولایی، رامتین. (۱۳۹۵). بهینه سازی مکانی با به کارگیری برنامه ریزی آرمانی، نظریه بازی ها و GIS. آمایش سرزمین، ۸(۲): ۲۰۳-۲۲۸.

References

- Abdollahzadeh, A. (2021). Investigating the compatibility of the Spatial planning document of Tehran province with theoretical and experimental issues. Master's thesis, Alzahra University, Tehran, Iran (in Persian).

Alipur, A., & Hashemi, M., & Farhadikhah, H. (2017). The study of land use defensive, security and political considerations by using SWOT (Case Study: Kohgiluyeh and Boyerahmad). *Journal of Police Geography*, 4 (16), 1-28 (in Persian).

Alribah, H. A., & Al-Jarallah, A. J. (2018). Strategic spatial planning consideration in the kingdom vision 2030 and national physical planning plan: utilizing content analysis methodology for evaluation and comparison. *KnE Engineering*, 388-404.

Amdam, J. (2005). Spatial planning in rural areas. In *Collection of Papers-AESOP 2005 Congress, Vienna University of Technology, Austria* (Vol. 1, pp. 15-29).

Bakhtiari, A., & Bakhshi, M. (2014). *Land preparation in the field of agriculture, Iran's experiences and selected countries*. Tehran: Publications of Institute of Planning Research, Agricultural Economics and Rural Development - Management of Research Services (in Persian).

Banouei, A. A., & Bazzazan, F. (2006). The importance of spatial economic dimensions in construction of regional input-output table: neglected phenomena in Iran. *Iranian Journal of Economic Research*, 8(27), 89-114 (in Persian).

Banouei, A. A., Bazzazan, F., & Karami, M. (2007). Relationship between spatial economic dimensions and input-output coefficients in Iranian provinces. *Iranian Journal of Economic Research*, 8(29), 143-170 (in Persian).

Banouei, A. A., Mohajeri, P., Sadeghi, N., & Sherkat, A. (2017). A new mixed FLQ-RAS method for estimation of the regional input-output table (RIOT): case study of Gilan province. *Iranian Journal of Economic Research*, 22(71), 81-114 (in Persian).

Banoui, A., & Mohajeri, P., & Abdulmohammadi, Z., & Jahanfar, N., & Sherkat, A., & Tavassoli, S. & Mostaliparsa, M., & Heydari, B. (2018). Calculation of multi-regional data-result table and its applications; A case study of Tehran, Alborz and other provinces of the country. Deputy Planning of Tehran Province Municipality (in Persian).

Banoui, A., & Momeni, F., & Azad, I. (2009). Applying first, second and third generation links in measuring production services and distribution services: the experience of Iran and some selected countries. The 3rd conference on the application of input-output techniques in economic and social planning, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran (in Persian).

Bazzazan, F., Banouei, A. A., & Karami, M. (2007). The modern location quotient function, spatial dimension, and regional input-output coefficients: the case of Tehran province. *Iranian Journal of Economic Research*, 9(31), 23-57 (in Persian).

Cella, G. (1984). The input-output measurement of interindustry linkages. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 46(1), 73-84.

Farajirad, KH., & Kazemian, GH. (2012). *Local and regional development: An institutional perspective*. Tehran: Jahad Daneshgahi (in Persian).

Gawronski, K., Van Assche, K., & Hernik, J. (2010). Spatial planning in the United States of America and Poland. *Infrastruktura i Ekologia Terenow Wiejskich*, 11.

Ghasemi Sheshdeh, M., & Mohajeri, P., & Haddadi Nezhadian, Gh. (2018). calculating single regional input-output tables by using a new combined FLQ-RAS method and employment multipliers; the case study of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad province. *Journal of Applied Economics Studies in Iran*, 7(28), 1-33 (in Persian).

Hasti, F., SalmanMahini, A., & Joolaie, R. (2016). Spatial optimization using goal programming, game theory and GIS. *Town and Country Planning*, 8(2), 203-228(in Persian).

Mehri, A., & Salman Mahini, D. (2016). Comparison of the efficiency of TOPSIS and MOLA methods in land surveying; case study: Hable Rood watershed. *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 6(19), 123-142 (in Persian).

Miller, R. E., & Blair, P. D. (2009). *Input-output analysis: foundations and extensions*. Cambridge university press.

Miller, R. E., & Lahr, M. L. (2001). A taxonomy of extractions. *Contributions to Economic Analysis*, 249, 407-441.

Mirmohammadi, M., (2016). *Spatial planning and economic security considerations*. Tehran: Tadbir Ekhtaz Research (in Persian).

Nasrollahizadeh, B., & Mohammadi, A., (2017). Analytical approach to balancing regional development plan sixth and sustainable development. The First International Conference On Economic Planning, Sustainable and Balanced Regional Development, Approaches and Applications. (in Persian).

Papoli Yazdi, M. H. (2004). Social justice and development the application of philosophy and ideology in regional planning, *Iranian Journal of Geographical Research*, 19 (3), 51-77 (in Persian).

Sadeghi, N., & Abdullahi, M., (2015). The nature of Iran's economic sectors: 2. An overview of the methods of identifying key sectors in the economy. Majles Research Center (in Persian).

Sadeghi, N., (2015). The nature of Iran's economic sectors: 1. An overview of the methods of identifying key sectors in the economy. Majles Research Center (in Persian).

Sharifzadegan, M. H., & Razavi Dehkordi, S. A. (2010). Evaluation of national strategic spatial planning process in Iran with recommendations for improvement. *Environmental Sciences*, 7(4), 87-100 (in Persian).

Spatial planning document of Tehran, (2009). Deputy Planning of Tehran Province (in Persian).

Spatial planning document of Tehran, (2018). Tehran University Research Vice President, Management and Planning Organization of Tehran Province (in Persian).

Tawfiq, F. (2006). *Spatial planning: Global experience and its adaptation to Iran's situation*. Tehran: Iran Urban Planning and Architecture Studies and Research Center (in Persian).

Yousefi, M., & Ghelbash, M. H. (2013). Using input-output table to assess relative importance of economic sectors in Iran through net forward and net backward linkages approach. *Iranian Journal of Economic Research*, 17(53), 187-211 (in Persian).

Zakari, Z. (2018). Collection of regional studies and Spatial planning in Iran (4) study of the government's performance in relation to the preparation of Spatial planning documents. Majles Research Center (in Persian).

COPYRIGHTS

This license allows others to download the works and share them with others as long as they credit them, but they can't change them in any way or use them commercially.

